

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASINDA ARALIQTAN OQITIWDIŃ INTEGRACIYASI»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

БАСТАУЫШ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БОЙЫНДА РҰХАНИ-МӘДЕНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ НЕГІЗІНДЕ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Нугманова Жибек Абзаловна,
Е.А. Бөкетов атындағы
Қарағанды университетінің
магистранты, Ғылыми жетекшіі:
Ишанов Пірмағамбет Зулхарұлы
ishanov65@mail.ru

Аннотация: Авторлар мақалада өскелең ұрпақты тәрбиелеу – қоғамның, педагогтер мен ата-аналар қауымдастығының басты мақсаты екендігін, мектептің оқу-тәрбие жұмысын ұлттық тәрбие негізінде ұйымдастырып, бастауыш сынып оқушыларының рухани-адамгершілік пен рухани-мәдени құндылықтарын қалыптастыру қажеттілігін негіздейді.

Түйінді сөздер: бастауыш мектеп, оқу-тәрбие жұмысы, оқушы, оқытушы, ұлттық тәрбие, ұлттық сана, рухани-адамгершілік құндылықтар, рухани-мәдени құндылықтар.

Еліміздің қазіргі даму жағдайындағы сұраныс қоғамдағы ізгілікке, руханилыққа бет бұрғызып, оқу-тәрбие жұмысын ұлттық тәрбие негізінде ұйымдастырып, бастауыш сынып оқушыларының рухани-адамгершілік пен рухани-мәдени құндылықтарын қалыптастыру қажеттілігін айқындап отыр.

Заманауи білім беруде мектеп табалдырығынан бастап ел тарихын терең қозғап, тәрбие сағаттарында қазақ зиялы қауымының еңбектерін, қоғам дамуына қосқан үлесін айтып түсіндіру арқылы оқушылардың адами құндылық қасиеттерін қалыптастыру мүмкін. Сондай-ақ ұлттық салт-сананың өмірдегі қолданылмалы көріністері: рәсімдер, рәміздер, ырымдар, тыйымдар, жөн-жоралғылар, діни уағыздар, сенімдер, кісілік рәсімдері, перзенттік парыз, адамгершілік борыш, ұрпақтық міндет арқылы іске асырылып ұлттық қасиеттерге айналады.

Қазақ халқының ұлттық және рухани құндылықтар турасындағы танымы мен сенімі ерекше. Ұлттық құндылықтарды қадірлеп, қастерлеп, ұрпақтан-ұрпаққа жеткізсе, діннің адам мен қоғам арасын жалғастырушы, жарастырушы және үйлестіруші қасиетін жете түсініп, оны жан мен тән тазалығын сақтайтын, парасат тағылымдарын демеуші, адамға үлгі-өнеге беретін, пейілге мейірім ұялататын рухани күш ретінде бағалаған.

Өскелең ұрпақты тәрбиелеу – қоғамның, педагогтер мен ата-аналар қауымдастығының басты мақсаты. Отанға деген сүйіспеншілікті дарытуға, ата-баба дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын құрметтеуге тәрбиелеу – мемлекеттің

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASINDA ARALIQTAN OQITIW DÍN INTEGRACIYASI»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

басты міндеті. Балалардағы ұлттық құндылықтардың қалыптасуы ерекше маңызға ие, сондықтан оларды тәрбиелеу негізгі ұлттық құндылықтар негізінде жүзеге асырылуы керек. Негізгі ұлттық құндылықтар адамның рухани-адамгершілік дамуы мен тәрбиесінің негізі ретінде қарастырылады. Өскелең ұрпақтың ұлттық құндылықтар мен оларды сақтаудың маңыздылығы туралы хабардарлығын арттыру қажеттілігі туындайды. Білім беру ұйымдарының оқу-тәрбие процесінде отбасылық құндылықтар мен отбасы институтының маңыздылығы дамытылатын болады. Отбасын сақтау – мемлекет тұрақтылығының негізі. Мемлекет үшін ұлттық дәстүрлерді, құндылықтар мен ұрпақтар сабақтастығын сақтау маңызды. Тәрбие жұмысы аясында білім беру ұйымдарында өскелең ұрпақ арасында түсіндіру жұмыстары жүргізіліп, отбасы құндылықтарын дәріптеу қажет [1].

Бастауыш мектептің өмірі балаға жаңа әлемге есік ашады, рухани әлемнің қалыптасуына, іскерлік дағдыларды жетілдіруге негіз қалайды. Мектептің негізгі міндеті-жеке тұлғаны дамыту, оның алғашқы қалыптасуын қамтамасыз ету, білімге деген сенімді нығайту, мотивацияны арттыру, егеменді елдің салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын санаға енгізу.

Абайдың пікірінше, бастауыш сынып оқушыларының білімді, ғылымды игеруге деген саналы ұмтылысы үш түрлі себепке байланысты: «бұл нәсілден, отбасынан, тәрбиеден туындайтын өте күрделі құбылыс. Кіші мектеп оқушыларының адам болуға деген алғашқы қадамын бұзатын, яғни қазақ болмысында оның адами қасиеттерінің толық қалыптасуына нұқсан келтіретін нәрсе - бұл бала өскен әлеуметтік орта. Абай баланың ықпалымен қатал болатынын түсінді. Қатыгез балалар-ғылымға да, мұғалімге де... бұл ренішпен болады. Бұл құқық бұзушылар-бір жарым адам... Олар нұсқаудың азғырылуына көнбеді, бірақ әрекет етуді жалғастырды» [2].

Сондықтан баланың жастық шағының кез-келген кезеңінде не істей алатындығы туралы мәселе, бір жағынан, оның мүмкіндіктерін ашуды, екінші жағынан, оның дағдылары ашылатын оқу үдерісінің бағыты мен сипатын белгілеуді қамтиды. бастауыш сынып оқушылары, ең алдымен, педагогикалық үдерісті оның өмірлік мотивациясы мен талаптарымен бірге толығымен қызықтыруы керек. Бұл үдерісте бала өзінің өмірін үнемі байыту, өсіп келе жатқан және өзгеріп отыратын танымдық және рухани қажеттіліктерін қанағаттандыру сезімін сезінеді. Сонымен, тарихқа үнілу-дәстүрлерді білудің құралы. Балаларды адамзат жасаған материалдық және рухани игіліктерді

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASINDA ARALIQTAN OQITIW DÍN INTEGRACIYASI»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

біріктіріп, көбейте алатындай етіп тәрбиелеу - бұл сау қоғамның Мәңгілік тілегі.

Бұл бағытта Қазақстан Республикасының Білім беру мекемелерінде тәрбиелеудің кешенді бағдарламасын іске асырудың негізгі бағыттары мен тетіктері төмендегідей:

- оқушылардың жас, жеке психологиялық ерекшеліктері негізінде нақты мүмкіндіктерді ескере отырып, тәрбиенің мазмұны мен сапасының, оның нысандары мен әдістерінің сәйкестігін қамтамасыз ету;

- жалпы оқу-тәрбие үрдісін қамтитын тәрбие жүйесін қалыптастыру;

- тәрбие жүйесінде жалпыадамзаттық, этномәдени құндылықтарды үйлестіру;

- құқықтық және мемлекеттік жүйені, Қазақстан Республикасының рәміздерін зерделеу негізінде Қазақстанның патриоттық азаматын тәрбиелеу;

- қоғамдағы тәрбиенің әлеуметтік мәртебесін арттыру жөніндегі шараларды жандандыру;

- балалар мен жастар арасындағы жағымсыз әрекеттерді жеңуге ықпал ететін балалардың қадағалаусыз және қадағалаусыз қалуының алдын алудың тиімді жүйесін құру [3].

Сонымен қатар Қазақстан Республикасының этномәдени білім беру тұжырымдамасында тәрбие беру көзделеді:

- өзінің өзіндік мәдениетін терең білуге және басқа мәдениеттерге деген қызығушылықтың негізін қалауға, мультимәдениетке қосылуға деген ұмтылыс рухани байыту мен дамудың негізі болады;

- туған халыққа деген сүйіспеншілік халыққа, жерге деген махаббатпен үйлесуге тиіс;

- этномәдени білім берудің жалпы міндеті балалардың «Біз – Қазақстанбыз» деген заңды мақтаныш сезімін қалыптастыру болып табылады [4].

Демек бүгінгі таңда қазақ халқының ұлттық мәдениеттінің қайта өркендеу жағдайында бірінші орында өскелен ұрпақтың, өз халқының рухани қазынасымен, оның ұлттық мәдениетімен, әдет-ғұрып дәстүрімен неғұрлым тереңірек танысу қажеттігі туады. Өйткені, мұндай негіздерді білмей, өз халқының ерекшеліктерін сезінбей, оны басқа халықтардың ерекшеліктерімен салыстырып бағаламай, өзінің рухани байлығын молайту мүмкін емес.

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASINDA ARALIQTAN OQITIWDIŃ INTEGRACIYASI»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

Осы орайда, білім беру - ұлттық сананы қалыптастырудың, мәдени-тілдік мүдделерді жүзеге асырудың құралы ретінде мынадай басты төрт функцияны атқаруға тиіс:

- таратушылық (этникалық-ұлттық қоғамдастықтың тұтастығы мен жаңғыруын қамтамасыз ету);
- дамытушылық (ұлттық сананы қалыптастыру және дамыту);
- саралаушылық (адамның, этникалық топтардың ұлттық-мәдени қажеттіліктерін айқындау);
- ынтымақтастырушылық (мәдениеттердің өзара бірлігін, өзара кірігуін, өзара байытуын, жеке тұлғаның әлемдік және ұлттық мәдениет жүйесіне байлауын қамтамасыз ету) [4].

Атап кететін бір жайт, ол білімді адам ғана тарихи және мәдени дәстүрлерді ұстана алады. Ол өзінің белгілі бір қауымдастық пен халыққа қатыстылығын сезінеді, оның бойында мәдени қажеттіліктер: адамгершілікке, ойлы іс-әрекетке, сұлулыққа, жоғары-рухани бастауларға құлшыныс қалыптасады.

Жалпы бүгін білім беру жүйесі әлеуметтік дамумен бірге дамып келеді және үнемі өзгеріп отырады. Елдегі әлеуметтік-саяси жаңғырту мектептегі білім беру мазмұнына да үлкен өзгерістер енгізуде. Сауатты, жан-жақты дамыған, білімді, өз елінің салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарына құрметпен қарауды одан әрі дамыту үшін қазіргі заманғы мұғалімге де үлкен дайындық, әдістемелік негіз қажет. Сондықтан біздің тұжырымымыз бойынша, мұғалім тарапынан ұлттық тәрбиенің мазмұнын айқындау кезінде мынадай қағидаттар ескерілуі тиіс: табиғи, мәдени, халықтық, жас өзіндік болмысты ескеру; этноәлеуметтік рөлдерді дағдыландыру; жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтардың, биологиялық және әлеуметтік ерекшеліктердің диалектикалық бірігуін ескеру.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы. - Астана, 2023.
2. Абай. Аудармалар мен қара сөздер. –Алматы, 1984. –372 б.
3. Қазақстан Республикасы білім мекемелерінде тәрбиенің кешенді бағдарламасы. -Астана, 2003. –28 б.
4. Қазақстан Республикасындағы этникалық-мәдени білім тұжырымдамасы. Қазақстан Республикасы Президентінің Өкімі. 1996 жылғы 15 шілде N 3058.